

Капусныя вячоркі: гульнявая праграма для вучняў 4 класа

Ю. Ю. Кахновіч,
настаўнік пачатковых класаў другой катэгорыі
Пінкавіцкай СШ імя Якуба Коласа Пінскага раёна

Тэма. Капусныя вячоркі. У госці да капусты.

Мэты: пазнаёміць навучэнцаў са святам Уздвіжання, з народнымі прыкметамі, звязанымі з ім; стварыць уяўленні пра святкаванне Уздвіжання ў межах Пінскага раёна; садзейнічаць развіццю лагічнага маўлення і мыслення навучэнцаў, памяці, камунікатыўных якасцей, эмацыйнай сферы; стварыць умовы выхавання любові да роднага краю, патрыятычных пачуццяў, павагі да дарослых, спагадлівасці.

Абсталяванне: мультымедычная ўстаноўка, малюнкi царквы, відэаролік «Уздвіжанне», прыказкі, кошык з агароднінай, ілюстрацыі абразоў.

Ход занятка

I. Падрыхтоўчая частка

Вучань 1.

Вось гасцей мы сустракаем
На сваёй радной зямлі.
Караваем пачастуем,
Як нас звачый загадаў.

Вучань 2.

Рады нашай мы сустрэчы,
З добрым словам і з любоўю,
І з душою госцям скажам:
«З хлебам, з соллю, с хлебам соллю».

Вучань 1. Вітаем усіх на нашай малой Радзіме – у вёсцы Пінкавічы!

На нашай зямлі да нашых дзён існуе звычай сустракаць дарагіх гасцей на парозе хаты з хлебам і соллю. Гаспадыня дома звычайна выносіла каравай на чыстым ручніку. Пры гэтым ручнік абазначаў дарогу, якую зрабіў госць. А яшчэ ён сімвалізаваў благаслаўненне. Хлеб і соль – сімвалы дастатку і дабрабыту. А солі яшчэ прыпісваюць уласцівасці абярэга. Калі сустракаюць госця з хлебам і соллю, гэта значыць заклікаюць на яго божую ласку, а таксама дадаюць свае пажаданні дабра і свету.

Настаўнік. Я вам таксама жадаю на працягу заняткаў добрага настрою, светлых думак і добра. Тэма сённяшніх заняткаў «Капусныя вячоркі. У госці да капусты». Як вы лічыце, пра што мы будзем з вамі весці размову? Сёння мы з вамі пазнаёмімся са святам Уздвіжанне, разгледзім прыкметы, звязаныя з гэтым святам, правядзём некалькі гульняў. Адзначым асаблівасці святкавання Уздвіжання на тэрыторыі нашага раёна. Пачынаем!

II. Асноўная частка

Што такое Уздвіжанне?

Настаўнік. Хто з вас ведае што-небудзь пра гэтае свята? Поўнасьцю правільна яно называецца Свята Сусветнага Узвышэння Жыватворнага Крыжа Гасподняга і святкуецца 27 верасня. А потым яшчэ адзначаецца з 28 верасня па 4 кастрычніка. Дык з кім звязваем гэта свята? *(З Ісусам Хрыстосам.)*

Народнае тлумачэнне назвы немудрагелістае: «К Уздвіжанню ўсё павінна быць здзвінута». Гэта значыць усе азімыя і яравыя павінны быць звезены з поля.

Тлумачылі і так: «На Уздвіжанне сонца, калі ўсходзіць, гуляе, прыгае, здвіжацца» (звычайна гэта прыродная з'ява прыпісваецца Вялікадню ці Купаллю). Песня раіла на Уздвіжанне «з поля збіраць, бульбу капаць, сцяліць лянок». Чым далей гартаецца народны каляндар, тым часцей згадваецца пра надыход халадоў: «На Уздвіжанне халат з плеч, а кажух на плечы». Гэта, па ўсім, апошняе свята, якое канчаткова развітваецца з летам. Ключы ад лета – у шызаі галачкі, і яна, адлятаючы ў цёплыя краі, замыкае яго і забірае з сабою ключы.

Апрача адлёту птушак, вельмі значнай з'явай дня быў для народнага ўяўлення яшчэ адзін рух («здзвіжанне») у прыродзе – выпаўзалі ўсе змеі і збіраліся разам, каб адправіцца на зімовы сон да вясны: «Ва Уздвіжання пару гадзюкі і вужакі хаваюцца ў нару». Першы вясновы і апошні восеньскі змяненны ўкусы лічыліся самымі небяспечнымі, таму на Уздвіжанне пабойваліся хадзіць у лес, асабліва ж наказвалі тое дзецям.

Легенды пра сыход змей на Уздвіжанне

У іх заўжды малюецца на чале змяінага шэсця Цар-змеі з залатой каронай (ці рожкамі). Следам за ім – незлічоныя падданыя-паўзуны. Цар вылучаецца сярод усіх сваёй велічынёю і лускою з серабрыстым адлівам. Шэсце рухаецца па непраходных для чалавека мясцінах, і калі раптам камусьці здаралася сустрэцца са змяіным «выраем», то варта было разаслаць перад царом абрус з хлебам-соллю і пакланіцца да зямлі, як той, прапаўзаючы праз абрус, у падзяку скідаў з кароны залаты ражок. Уладальнік такога ражка нібыта набываў незвычайную мудрасць і праніклінасць,

здольнасць угадваць чужыя думкі, выходзіць з самых цяжкіх абставін; на яго таксама не дзейнічаў змяіны яд. Нягледзячы на страх перад змеямі, Уздвіжанне ў Пінскім раёне з'яўлялася першым днём агульнага збірання журавін.

Да якой працы прыўрочана свята? *(Да свята збору ўраджая і да збору журавін.)*

Прагляд відэароліка «Уздвіжанне»

Настаўнік. Давайце прагледзім відэаролік, з якога вы падбрыбязней даведаецеся з гісторыяй свята «Уздвіжанне».

Свята Здзвіжанне, «закрывання» зямлі на зіму, якое звязана з вужамі і мае значэнне «руху». Лічылася, што сонца і прырода «грае, здвігаецца», «іграе і дрыжыць» усімі колерамі. «К Звіжанню ўсё далжно быць здзвінута – гэта значыць увесь хлеб азімы і яравы павінен быць зvezены з поля»; «Дзвіжанне – гадзюкі здзвігаюцца ў кучу». У гэты дзень не хадзілі ў лес, бо там нібы гадзюкі і вужы збіраліся ў клубкі, каб схавацца ў норы на зіму. Існуе легенда, што ў цара гадзюк на галаве ёсць залатыя рожкі. Трэба раніцай на Здзвіжанне ўпільнаваць, калі будзе грэцца на сонцы клубок гадзюк з царом і ўдарыць па ім адзін раз – схапіць рожкі і збегчы. Лічыцца, што такая карона здымае ўсе замкі і запоры. Лоўка ёю карыстацца зладзеям. Загаварвалі кароў ад гадзюкі.

Гульня «Складзі прымаўкі»

Настаўнік. У гэтую пару пачынаецца адна з найважнейшых восеньскіх прац у вясковых баб – рубка капусты і нарыхтоўка яе на зіму.

Давайце складзем рассыпанія прымаўкі.

Узвядзенне-капусніца,	капусту секчы пара.
На Узвядзенне першая пані –	капуста.
І дрэнная баба на Узвядзенне –	капусніца.
Ва Узвядзенне ў добрай гаспадыні –	капуста ў ганка.
У добрага мужыка на Узвядзенне	і пірог з капустай.

Пачыналіся дзязвоцкія вечарынкi-капуснікі, капусніцы, капусныя вечары. Рубка капусты – не простая праца, а цэлы абрад, і здзяйснялася яна з рознымі песнямі, суправаджалася пачастункам па вечарах. Капусныя вечарынкi – на два тыдні.

Загадкі пра агародніну

Настаўнік. А ці добра вы ведаеце, якую гародніну зарыхтоўваюць на зіму? Прывядзіце прыклады з асабістага вопыту, што рыхтуюць вашы бацькі? Зараз гэта мы з вамі праверым, а дапамогуць нам загадкі.

Спелыя яны, зялёныя,
З бочкі выцягнеш – салёныя.
Любяць іх усе, аднак,
І за той, і іншы смак.

Як жа называецца
Чараўніца-фея,
Што ў зямлі хаваецца,
Чуб на сонцы грэе?

Жоўты ён і паласаты
І на плот залезці ўмее.
Ён – як хатка для зярнятак,
Што жывуць у ім і спеюць.

Як яе не распранаеш,
Ды няма канца і краю.
Не хапае і цярпення,
Нібы ўся яна – з адзення.

З ёй не варта жартаваць –
Гэта ведаецца й самі:
Як пачнеце распранаць,
То зальцеся слязамі.

У стручкі яна хаваецца,
Назва з трох складоў складаецца:
Нота – першы і апошні.
Адгадаць павінен кожны.

Адкажыце, хлопчык рускі
І зямляк мой беларус:
Як арбуз па-беларуску
І па-руску – як гарбуз?

(Агуркі, морква, гарбуз, капуста, цыбуля, фасоль, кавун – тыква.)

Гульня «АГАРОДНІК»

Апісанне гульні. Кожны з дзяцей называе сябе якой-небудзь агароднінай (рэпай, рэдзькай, цыбуляй, морквай, капустай і г. д.) і становіцца ў круг.

Адзін з дзяцей выбіраецца агароднікам. Ён выходзіць на сярэдзіну круга і стукае палкай аб зямлю. У яго пытаюцца:

–Хто там?

–Агароднік!

–Чаго прыйшоў?

–Рэпу ўзяць!

Пасля такога адказу ўсе вядуць карагод прагаворваюць словы:

Зверху рэпа зялёная,

У сярэдзіне тоўстая,

К канцу вострая.

Хавае хвост пад сябе.

Хто да яе не падыдзе,

Усялякі за віхор возьме.

Агароднік павінен адгадаць, хто з дзяцей назваў сябе рэпай. Калі ён адгадае, рэпа ўцякае, інакш агароднік зловіць яе і павядзе ў свой агарод.

Правілы гульні: агароднік не павінен ведаць, хто назваўся рэпай; адгадаць ён можа тры разы, калі не адгадае, яго мяняюць.

Правілы паводзін у свята

У гэты дзень не варта:

- ✓ лаяцца і высвятляць адносіны з блізкімі;
- ✓ ёсць непостную ежу: мяса, рыбу, яйкі і малочныя прадукты; у гэты дзень усе праваслаўныя выконваюць строгі пост;
- ✓ пачынаць новыя справы – яны могуць скончыцца няўдачай;
- ✓ хадзіць у лес: лічылася, што лясун пералічвае лясных звяроў і бачыць гэта простаму чалавеку нельга.

III. Заключная частка

- ✓ Якое свята святкуецца 27 верасня?
- ✓ Што вы сёння аб ім даведаліся?
- ✓ Якія асаблівасці ў яго святкаванні можаце назваць?
- ✓ Чаму яго звязваюць з капустай
- ✓ Якія стравы з капустай вы ведаеце? Зможаце з дапамогай бацькоў нарыхтаваць?

